

❖ **Poimenovali so me
gospod »Ne
Obstajate«**

Poimenovali so me gospod »Ne Obstajate«

Kršenje avtorskih pravic fotografov v Sloveniji

Za slovenske tiskane medije velja, da so od osamosvojitve Slovenije prepuščeni trgu. Državnih subvencij ni več, na trgu se bije čedalje težja bitka med številno konkurenco. Tiskani mediji so vse bolj odvisni od svojih oglaševalcev, kar vsekakor vpliva na samo kakovost vsebine medijev. Prilagajanje vsebine okusu čim širše publike, z namenom doseči čim večjo naklado, se kaže v tabloidizaciji in senzacionalizmu. Ponudba rumenega tiska narašča, ena od lastnosti tabloidov pa je, da tekst vse bolj nadomeščajo fotografije. Značilna je torej vizualizacija zgodb z velikimi barvnimi fotografijami in malo teksta. Človek bi iz tega lahko logično sklepal, da bo to pomenilo več dela za slovenske fotografe in seveda višje honorarje, morda celo popularizacijo fotografov kot javnih osebnosti. Na zahodu namreč vsi poznajo razvpite paparazze. Temu pa ni tako. Največkrat si rumeni tisk fotografije 'izposoja' pri tujih medijih. Če smo odkriti, jih pravzaprav brez vsakršnih zadržkov kopira (skenira), seveda brez dovoljenja avtorjev, in uporablja v lastne, komercialne namene. Tako prihaja do vsakodnevnega kršenja avtorskih pravic tujih fotografov. Iz tega pa ne gre izključiti tudi slovenskih avtorjev. Tiskani mediji vse prevečkrat nedovoljeno reproducirajo avtorske fotografije, poleg tega pa fotografije ostajajo brez vsakršnega podpisa avtorja, ali pa se ta nadomesti s tako znanim 'foto arhivom' oz. 'fotodokumentacijo'.

Za natančnejšo pojasnitev kršenja avtorskih pravic bomo v nadaljevanju pojasnili nekaj osnovnih terminov iz avtorskega prava. Začnimo s pojmom avtorja in avtorske pravice. Avtor je fizična oseba, ki ustvari določeno delo s področja književnosti, znanosti ali umetnosti. Avtorska pravica pa se nanaša na avtorjev monopol nad izkoriščanjem avtorskega dela in nad določenimi oblikami razpolaganja s primerki avtorskega dela. Avtorske pravice nadalje delimo na materialne in moralne. Materialne avtorske pravice ščitijo premoženjske interese avtorja in se v glavnem nanašajo na reproduciranje avtorskih del. Osnovne oblike reprodukcije avtorskega dela so: telesna (npr. laserske plošče, knjige, video kopije, itd.), netelesna (ko se npr. neko glasbeno avtorsko delo izvaja na koncertu) in spremenjena oblika (priredbne in predelave avtorskih del). Avtor lahko posamične materialne avtorske pravice prenese s pogodbo na druge osebe. Ne more pa prenesti na druge osebe materialnih avtorskih pravic. Te slovenski Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP) v 16. členu opredeljuje kot tiste, ki varujejo avtorja glede njegovih duhovnih in osebnih vezi z delom. Zakon jih priznava brezpogojno tako domačim, kot tujim avtorjem. Moralne avtorske pravice delimo na: pravico do prve objave, pravico priznavanja avtorstva, pravico spoštovanja dela in na pravico skesanja. Pravica priznanja avtorstva daje avtorju pravico, da sam določi, ali naj se sploh navede njegovo avtorstvo in s kakšnimi simboli. Že slovenska ustava jasno določa, da ima vsak neodtujljivo osebno pravico do imena, v katero se ne sme posegati. Poleg tega pa avtorjevo ime na primerku njegovega dela ni le identifikacijska označba, temveč vse bolj postaja blagovna znamka.

Za ponazoritev kršitev avtorskih pravic fotografov bomo v nadaljevanju obravnavali primer slovenske revije Lady, konkretnije številko 22, letnik XII, ki je izšla 30. maja 2001. V omenjeni izdaji revije, ki ima 32 strani, je objavljenih skoraj 200 fotografij. Pri tem ni zanemarljivo dejstvo, da niti ena od teh fotografij ni označena s kakršnokoli oznako avtorja. Izvor vseh fotografij tako ostaja popolnoma neznan. Bi lahko pri tem verjeli, da so se vsi avtorji sami določili, da naj njihove fotografije ostanejo neoznačene? To je praktično nemogoče. Večino fotografij tujih zvezdnikov po vsej verjetnosti prihaja iz tujega rumenega tiska. Slovenske založniške hiše namreč niso finančno dovolj močne, da bi si lahko privoščile plačati lastne fotografe, ki bi hodili po svetu in zalezovali znane osebnosti. V našem primeru bi torej morala založniška hiša Delo revije s tujimi medijskimi ustanovami podpisati pogodbo, s katero bi za protiplačilo lahko objavila njihove fotografije. Vendar pa je pri nas že znano, da mediji v prepričanju, da Slovenija nikogar ne zanima in da zato ni tujega nadzora nad slovenskimi mediji, fotografije kar skenirajo in jih objavljajo. Pri omenjenem primeru pa je prišlo tudi do kršitve pravice priznanja avtorstva. Gre torej za širši poseg v avtorsko-pravno sfero. V navedeni številki revije Lady je objavljenih tudi približno 60 fotografij z znanimi obrazi slovenske scene, ki so jih najverjetneje posneli slovenski fotografi. V tem primeru je še toliko bolj presenetljivo, da nobena od fotografij ne navaja avtorja, saj je tu možnost, da nihče ne bi opazil kršenja pravic, skorajda nična. Po drugi strani pa je težko verjeti, da so se vsi slovenski avtorji sami odločili, da se njihovega avtorstva ne navaja. Je mogoče, da so se slovenski fotografi vdali v usodo in vsakodnevno kršenje svojih pravic jemljejo kot samoumevno? Znano je tudi, da slovenski mediji nemalokrat objavljajo fotografije po tem, ko so že izkoristili materialne avtorske pravice, ki jih je na njih prenesel avtor z

avtorsko pogodbo. Seveda delo tako reproducirajo brez dovoljenja avtorja in brez denarnega nadomestila za objavo.

Kako torej izboljšati sedanjo situacijo in preprečiti tako številne kršitve avtorskih pravic slovenskih fotografov? Prvi korak bi bil storjen že s tem, da bi se avtorji sploh zavedali, kakšne so njihove pravice in bi se sami borili za njihovo uveljavljanje. Fotografska zveza Slovenije (FZS) bi organizirala kratke tečaje o avtorskih pravicah fotografov ter nudila pravno pomoč pri pisanju avtorskih pogodb. Poleg tega bi lahko imela svoj lasten organ (neke vrste častno razsodišče), kateremu bi se lahko fotografi pritožili v primeru kršenja njihovih avtorskih in drugih pravic. Če bi razsodišče ugotovilo, da je prišlo do kršitve, bi avtorju nudilo pomoč pri tožbi, če bi se ta zanjo odločil. Velikokrat se namreč dogaja, da fotografi kot umetniki nočejo izgubljati časa s pravnimi zadevami, ki jih niti ne poznajo, poleg tega pa se lahko bojijo, da bodo v primeru tožbe v prihodnosti izgubili delo. Če bi za njimi stala neka višja strokovna avtoriteta, bi bile okoliščine vsaj delno izboljšane. Vsekakor bi bilo treba na problematiko kršenja avtorskih pravic bolj pogosto tudi javno opozarjati. Če bi se javnost zavedala obsega problema, bi bili mediji pod večjim pritiskom. V trenutnih razmerah morajo namreč fotografi včasih uporabljati skrajne metode, zato da bi zaščitili svoje pravice. Eden od znanih slovenskih fotografov mi je npr. zaupal, da je bil sam pri določenih medijih neprestano priča kršenju svojih avtorskih pravic in se je tako odločil, da za te medije ne bo več delal, poleg tega pa jim je z grožnjo o tožbi prepovedoval objavljanje katerekoli od njegovih do takrat obstoječih fotografij. Zdi se, da se stvari lahko izboljšajo le, če bodo fotografi stopili skupaj in z združenimi močmi poskušali uveljaviti svoje pravice.

Nina Božič

Opomba: Pri pisanju naloge (še zlasti v drugem odstavku) sem črpala snov iz gradiva "Avtorska in sorodne pravice", ki ga je za predmet komunikacijske pravice pripravil Jaka Repanšek.